

4. Саенко В.Г. Экономико-информационные аспекты моделей мониторинга / В.Г. Саенко, О.А. Левченко, Л.В. Кокарев. – Луганск: изд-во Восточноукр. гос. ун-та, 1998. – 145 с.

5. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития (исследование предпринимательства, прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Пер. с нем.; под ред. В.С. Автономова и др. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

6. Иванова О.Ю. Организация и информационное обеспечение мониторинга конкурентных преимуществ // Научный информационный журнал Бизнес информ. – 2006. – № 5. – С. 28–32.

7. Малевський Е.З. Стратегія формування та досягнення конкурентних переваг промисловим підприємством / Е.З. Малевський // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 103. – С. 191–195.

УДК 338.43

О.О. МОРОЗ, В.М. СЕМЦОВ
Вінницький національний технічний університет

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВАМ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Проаналізовано рівень та особливості розподілу державної фінансової допомоги сільськогосподарським підприємствам Вінницької області. Досліджено вплив допомоги на ефективність господарювання в АПК. Обґрунтована необхідність розробки системи державного контролю за наданням державної допомоги сільськогосподарським підприємствам та її використанням.

In the article a level and features of distributing the financial help to the agricultural enterprises of the Vinnitsia region are analyzed. Influence of state financial help on the efficiency of management in AC is explored. The necessity of development of the state checking system for the grant and use of state financial help by agricultural enterprises is grounded. On the basis of research results it is recommended to make up a complete inventory in the agrarian sector of economy.

Постановка проблеми. Можна констатувати, що рівень фінансової допомоги в АПК України у поточному (2009) році зменшився майже у два рази у порівнянні до попереднього – 2008 року [1, с. 9], що пов'язується із дефіцитом бюджетних коштів, а також світовою фінансовою кризою. Саме тому питання ефективності державної допомоги набуває особливої актуальності, про що свідчать численні публікації, присвячені питанню неефективного витрачання бюджетних коштів. Припинення фінансування заходів в аграрному секторі, як вважається [2, с. 10], загрожує погіршенням стану виробництва. Водночас державна допомога може і часто розподіляється за непрозорими схемами, до того ж її ефективність загалом є проблематичною. Саме тому проблема контролю за витрачанням державних коштів повинна знаходитися в зоні особливої уваги як науковців, так і органів державної влади. Крім того, актуальність досліджень обумовлено також тим, що нині відбуваються активні перевірки органами державної влади щодо фактів порушення витрачання бюджетних коштів в аграрному секторі економіки. Наприклад, Територіальне управління Рахункової палати по Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській та Хмельницькій областях здійснювало у липні 2009 р. аудит ефективності використання коштів, виділених у 2007–2008 рр. та у I півріччі 2009 р. з держбюджету як тваринницької дотації і державної підтримки виробництва продукції рослинництва виробникам сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвентаризації активів у сільському господарстві активно обговорюється. Вважаємо за необхідне відмітити, що серед всіх показників найважливішим, на нашу думку, є земля. Голова ВРУ України В. Литвин [3, с. 8] називає землю “останнім й головним багатством”, а також стверджує, що нині сільське господарство потребує якісного проведення інвентаризації земель. Як показує практика, основним проблем питанням сучасного сільськогосподарського виробництва є контроль над земельними ресурсами (“земля – це влада” – саме так стверджував П. Столипін). Саме тому спеціалістами [4, с. 15], пропонується запровадити заставу права оренди, а не самої земельної ділянки (матеріальної). Схожої думки і М.А. Хвесик [5, с. 29], який стверджує, що земля повинна належати суспільству, отож пропонується запровадити правовий механізм, за яким власник отримує право розпоряджатися не самою ділянкою, а лише правом щодо користування нею.

Не можна не погодитися з академіком Б. Панасюком [6, с. 71], який переконаний, що процес концентрації землі великими сільськогосподарськими підприємствами не вирішить питання щодо ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств. Як стверджується [4, с. 17; 5, с. 24], практика показала, що значна частина сучасних сільськогосподарських підприємств використовують орендовану землю нерационально. Як вважає Л. Новаковський [7, с. 21–23], ситуація навколо земельних відносин останнім часом значно погіршилася. Непоодинокими є випадки спекулятивного обігу земельних ділянок, тоді як державний контроль в аграрному секторі економіки є на сьогодні неефективним. Звідси стверджується, що високого рівня контролю можна досягнути шляхом залучення громадських організацій, як це активно відбувається в розвинутих країнах світу; для унеможливлення спекуляцій з землею пропонується законодавчо обмежити розміри площ сільськогосподарської землі, яка може знаходитися у власності та в оренді фізичних та юридичних осіб.

Особисто ми вважаємо, що громадський контроль має рекомендаційний характер, а тому не є “панацеєю”, яка вирішить проблеми пов’язані з земельними відносинами. Ми глибоко переконані, що все ж таки контроль повинні здійснювати органи державної влади. Водночас звідси різко актуалізується питання перегляду принципів, норм, загальної концепції державного контролю. Дане питання досліджувалося авторами в контексті проблем, що виникли при спробі відслідкувати ефективність витрачання бюджетних коштів, зокрема, у вигляді фінансової допомоги сільськогосподарським підприємствам у 1993–1998 рр.

Результати дослідження. Автори статті безпосередньо стикнулися з проблемою здійснення державного контролю за витрачанням бюджетних коштів. Вважаємо за необхідне відмітити, що одним з дестабілізуючих факторів, який опосередковано негативно впливає на розвиток аграрного сектору, є якість державного обліку. Статистичні дані у сучасному формалізованому вигляді не дозволяють отримати повну, необхідну інформацію щодо діяльності сільськогосподарських виробників. Недаремно було прийнято Закон України “Про сільськогосподарський перепис” від 23.09.2008 № 575-VI, метою якого, фактично, є отримання цілісних та об’єктивних даних щодо виробників сільськогосподарської продукції з метою проведення ефективної державної політики в сільському господарстві, яка буде спрямована на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Нині (згідно листа Мінагропрому від 13 травня 2009 року за № 37-21-4-12/7867, а також листа від 14.05.09 року за № 37-21-4-7/7971) проводиться, з метою визначення реального стану заборгованості перед державним бюджетом, інвентаризація за бюджетними позичками, які надавалися в 1994–1997 рр. сільськогосподарським підприємствам на закупівлю сільськогосподарської продукції за державним замовленням (контрактом). Нині об’єктивно та повноцінно провести інвентаризацію щодо бюджетних позичок отриманих у 1994–1997 рр. досить складно, в першу чергу з об’єктивних причин адже загальновідомо, що саме в 90-х рр. органи державної влади лише створювалися, а тому не було розроблено та впроваджено належного контролю за користувачами (сільськогосподарськими підприємствами) бюджетних позичок. Необхідно також відзначити, що більшість підприємств які отримували позички є нині ліквідованими. Серед серйозних перешкод, щодо якісного проведення інвентаризації є і той факт, що жоден з органів державної влади не має в повній мірі первинних документів щодо отримання позичок. Іншими словами, встановити навіть обсяги допомоги дуже складно, не говорячи вже про відслідкування її ефективності, доцільності, раціональності розподілу тощо. Проблема полягає у тому, що це не просто ретроспективний аспект, а і вади сьогднішньої ситуації.

Нам вдалося встановити суми заборгованості сільськогосподарських підприємств-боржників в розрізі районів Вінницької області (табл. 1).

Таблиця 1

Стан заборгованості сільськогосподарських підприємств перед держбюджетом за позичками, наданими за період 1994–1997 рр. (станом на 1.07.2009 р.), грн

Район	Сума заборгованості			
	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.
Барський	13500,00	130530,00	74827,08	221400,00
Бершадський	0,00	29700,00	1700,00	411400,00
Вінницький	65000,00	5709500,00	6739900,00	4541200,00
Гайсинський	0,00	240150,00	1420500,00	997400,00
Жмеринський	0,00	30200,00	142200,00	409500,00
Іллінецький	0,00	2650400,00	1540050,00	1629290,00
Козятинський	0,00	0,00	18500,00	0,00
Калинівський	0,00	101070,00	0,00	101930,00
Крижопільський	23600,00	1742200,00	1448000,00	264200,00
Липовецький	424100,00	549300,00	2672300,00	2607500,00
Літинський	0,00	0,00	0,00	0,00
Могилів-Подільський	0,00	4088400,00	3455620,00	4016540,00
Мурованокуріловецький	2200,00	0,00	261461,00	564293,00
Немирівський	35800,00	906970,00	493600,00	541820,00
Оратівський	6000,00	9400,00	82700,00	472300,00
Піщанський	0,00	0,00	80900,00	108910,00
Погребищенський	2600,00	55400,00	703728,61	912800,00
Теплицький	0,00	16200,00	98500,00	43610,00
Томашпільський	0,00	344600,00	1153800,00	868300,00
Тростянецький	0,00	107400,00	218000,00	43150,00
Тульчинський	5500,00	58700,00	1700,00	419000,00
Тиврівський	15500,00	4000,00	62700,00	232160,00
Хмільницький	0,00	205400,00	549821,94	366900,60
Чернівецький	0,00	0,00	0,00	0,00
Чечельницький	0,00	68300,00	172300,00	430600,00
Шаргородський	0,00	61700,00	170600,00	820100,00
Ямпільський	0,00	0,00	380100,00	593100,00
Всього по області	593800,00	17109520,00	21943508,63	21617403,60

Джерело: власні дослідження, а також дані Головного управління агропромислового розвитку Вінницької ОДА.

Загалом впродовж 1994–1997 рр. по Вінницькій області з державного бюджету було надано позичок на суму більше 61 млн грн. Проте питання викликає не сам обсяг коштів, який по сьогоднішніх мірках є незначним, а принципи розподілу допомоги. Дані, представлені у таблиці 1, свідчать про те, що сільськогосподарські підприємства 2 адміністративних районів – Літинського і Чернівецького – взагалі допомоги не отримували; 5 районів – Вінницького, Могилів-Подільського, Липовецького, Іллінецького, Крижопільського – отримали допомогу у розмірі від 3,5 млн грн до 17 млн грн; 11 районів – від 0,5 до 3 млн грн; 9 районів – від 0,018 млн грн до 0,5 млн грн. На думку авторів, ніяких об'єктивних підстав для подібних диспропорцій – структурних особливостей сільськогосподарського чи промислового виробництва, переробних галузей, зовнішньоекономічної активності чи ін. – для такого дисбалансу не існувало. Встановити принципи розподілу допомоги сьогодні практично не можливо. Поясненням ситуації бачимо у ролі досить звичних факторів корупції, окремих домовленостей, впливу окремих кланів, політичних аспектів.

Не можна не відзначити той факт, що, як з'ясувалося, майже всі сільськогосподарські підприємства у Вінницькій обл., які отримували допомогу, на даний час є ліквідованими по причині банкрутства. При цьому окремого вивчення потребує ситуація ланцюгів реорганізації сільськогосподарських підприємств, у т.ч. банкрутств. Занепокоєння викликає той факт, що на базі неплатоспроможних сільськогосподарських підприємств – тобто, як правило, на основі активів цих підприємств – без будь-яких зобов'язань створюються підприємства-гіганти холдингового типу, які є доволі прибутковими.

Аналіз засвідчив досить поширену ситуацію того, що банкрутство і подальша реорганізації сільськогосподарських підприємств (або цілий ланцюг таких заходів) здійснювалися за наявності одних і тих самих керівників та в межах однієї потужної корпорації; один приклад такої ситуації наведено на рис. 1. Досить часто в результаті банкрутств сільськогосподарських підприємств вищий менеджмент (директорат) колишніх неплатоспроможних підприємств успішно очолює нові агроформування, які входять у склад потужних сільськогосподарських підприємств холдингового типу. Формування нових підприємств на базі неплатоспроможних підприємств відбувалося часто ще до рішення суду про визнання підприємства банкрутом, і такі випадки мають масовий характер.

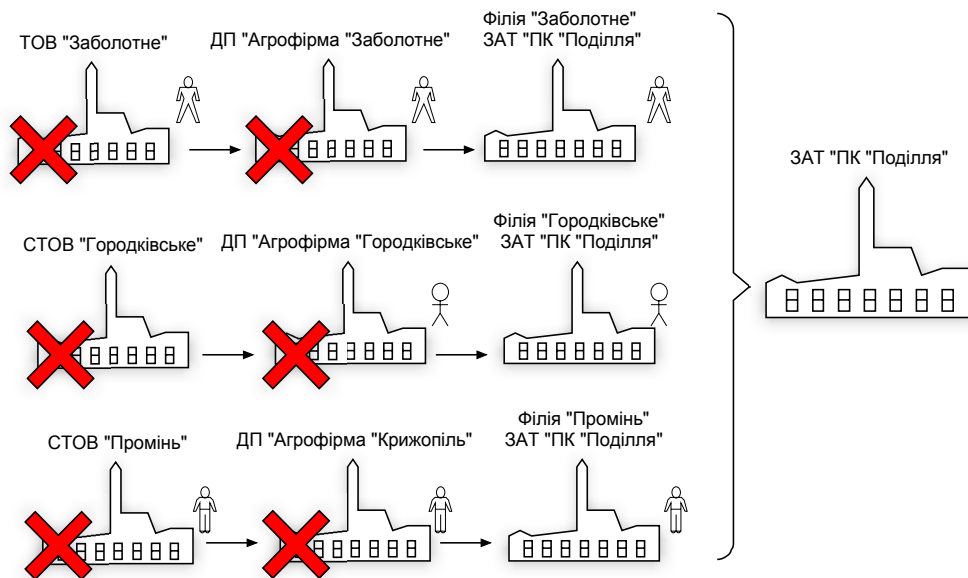

Рис. 1. Трансформація сільськогосподарських підприємств сіл Заболотне, Городківка, Крикливець Крижопільського р-ну Вінницької обл. (авторське дослідження)

Примітка. – директори підприємств (ті самі особи); **ТОВ “Заболотне”** (ЄДРПОУ: 30803445, с. Заболотне, дата держреєстрації: 23.02.2000 р., дата скасування держреєстрації: 10.08.2004 р., причина закриття: за рішенням суду); **ДП “Агрофірма “Заболотне”** (ЄДРПОУ: 32097043, с. Заболотне, дата держреєстрації: 10.09.2002 р., дата скасування держреєстрації: 29.12.2006 р., причина закриття: за рішенням власника, засновник: ТОВ “Агрофірма “Крижопіль”); **Філія “Заболотне” ЗАТ “ПК “Поділля”** (ЄДРПОУ: 33278879, с. Заболотне, дата держреєстрації: 16.11.2004 р., засновник: ЗАТ “ПК “Поділля”, успішно функціонує); **СТОВ “Городківське”** (ЄДРПОУ: 30803466, с. Городківка, дата держреєстрації: 29.02.2000 р., дата скасування держреєстрації: 8.02.2006 р., причина закриття: банкрут (за рішенням суду)); **ДП “Агрофірма “Городківське”** (ЄДРПОУ: 32097064, с. Городківка, дата держреєстрації: 10.09.2002 р., дата скасування держреєстрації: 27.12.2006 р., причина закриття: за рішенням власника, засновник: ТОВ “Стратег”); **Філія “Городківське” ЗАТ “ПК “Поділля”** (ЄДРПОУ: 33278842, с. Городківка, дата держреєстрації: 16.11.2004 р., засновник: ЗАТ “ПК “ПОДІЛЛЯ”, успішно функціонує); **СТОВ “Промінь”** (ЄДРПОУ: 30803293, с. Крикливець, дата держреєстрації: 24.02.2000 р., дата скасування держреєстрації: 28.04.2006 р., причина закриття: банкрут (за рішенням суду)); **ДП “Агрофірма “Крижопіль”** (ЄДРПОУ: 32097070, с. Крикливець, дата держреєстрації: 10.09.2002 р., дата скасування держреєстрації: 27.12.2006 р., причина закриття: за рішенням власника, засновник: ТОВ “Агрофірма “Крижопіль”); **Філія “Промінь” ЗАТ “ПК “Поділля”** (ЄДРПОУ: 33278926, с. Крикливець, дата держреєстрації: 15.11.2004 р., засновник: ЗАТ “ПК “Поділля”, успішно функціонує).

Вважаємо, що аграрний сектор економіки потребує інвентаризації не лише по бюджетним позичкам, чи то за окремими показниками сільського господарства, а він повинен мати комплексний характер.

Як стверджують експерти одним із способів боротьби з банкрутством сільськогосподарських підприємств є запровадження мораторію на проведення процедури банкрутства. Думки з цього приводу у науковців є діаметрально протилежними. Одні науковці стверджують, що мораторій породить проблеми в аграрному секторі [8, с. 87], інші стверджують, що запровадження процедури мораторію сприятиме стабілізації сільськогосподарського виробництва [9, с. 7]. Вважаємо, що необхідно терміново заборонити створення сільськогосподарських підприємств на базі підприємств-банкрутів без правонаступництва. Необхідно також відмітити, що зростає необхідність розробки прозорого механізму щодо отримання суб'єктами господарювання фінансової допомоги з державного бюджету, так як досить часто допомогу з бюджету отримують лише окремі сільськогосподарські виробники, що породжує – щонайменше – правила нечесної конкуренції і ставить під сумнів всю концепцію ринкових реформ в аграрному секторі України.

Висновки. Таким чином, враховуючи необхідність здійснення і у подальшому державної підтримки аграрного сектора (що матиме і фінансову форму прямої допомоги), необхідним є опрацювання нових принципів відповідного моніторингу. Це, зокрема, передбачатиме розроблення механізму оперативного контролю за витрачанням позичок та фінансової допомоги, які надаються сільськогосподарським підприємствам з державного бюджету, а також інвентаризації, враховуючи специфіку активів галузі. Окремим питанням державного контролю залишатиметься і надалі здійснення жорсткого контролю за процесами банкрутств сільськогосподарських підприємств. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні ефективності державної допомоги, що дозволить обґрунтувати шляхи її оптимізації.

Література

1. Максимова Л. Про все потрохи: про село // Агро-Перспектива – 2009. – № 3. – С. 8–9.
2. Набок В. Хто кого? // Агро-Перспектива – 2009. – № 1. – С. 10–11.
3. Зінченко С. Заборона, як не крути // Агро-Перспектива – 2009. – № 1. – С. 8–9.
4. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов (довідь) // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 4–18.
5. Хвесик М.А. Стратегічні імперативи раціоналізації землекористування в контексті соціально-економічного піднесення України // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 24–30.
6. Панасюк Б.Я. Поєднання індивідуального і колективного інтересів в аграрному секторі економіки // Вісник аграрної науки – 2009. – № 1. – С. 68–73.
7. Новаковський Л.Я. Шляхи удосконалення законодавчого забезпечення розвитку земельних відносин в Україні // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 21–23.
8. Коваль Л.П. Про застосування процедур банкрутства до сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 84–87.
9. Ушачев И.Г. Экономический рост и конкурентоспособность сельского хозяйства России // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2009. – № 3. – С. 1–9.

УДК 339.743:338.27

Я.В. КУЛИШОВА
Донецкий национальный университет

ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ С ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ

У статті розглянуто перспективи інноваційного розвитку металургійних підприємств з зовнішньо-економічним потенціалом. На основі аналізу пріоритетності використання окремих ресурсів визначено, що металургійним підприємствам необхідно підсилити інноваційну складову розвитку. Запропоновано модифікацію моделі конкурентоспроможності Портера для національних металургійних підприємств.

The innovative development of metallurgical enterprises' projects with external economic potential is considered in the article. On the basis of the analysis of the priority of certain resources usage, it is defined that metallurgical enterprises should activate the innovative component of development. The Porter's model of competitiveness modification for national metallurgical enterprises is offered.

В современных условиях металлургический комплекс является основой развития экономики, обеспечивая более 40 % валютных поступлений в страну, удельный вес в объеме реализованной продукции составил 23,3 % в 2008 г. [1]. Мировой финансовый кризис в полной мере отразился на экономике Украины, выявил проблемы, которые присущи развитию металлургических предприятий. К основным из них относятся чрезмерная зависимость от динамики внешнего спроса и неразвитость внутреннего рынка, что негативно влияет на устойчивое развитие предприятий с внешнеэкономическим потенциалом. Для повышения эффективности и конку-